

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Михайлова Ю. Г.¹, Самотосенкова О. В.²

1 – студент, кафедра статистики,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Михайлова Ю. Г., Самотосенкова О. В. Аналіз динаміки середньої заробітної плати в Україні. У статті розглянуто рівень заробітної плати в Україні. Особлива увага спрямована на основні проблеми, що впливають на заробітну плату. Проаналізовано динаміку заробітної плати за останні роки і зроблено висновки.

Ключові слова: заробітна плата, середня заробітна плата, рівень заробітної плати, динаміка середньої заробітної плати, оплата праці.

Михайлова Ю. Г. Самотосенкова Е. В. Анализ динамики средней заработной платы в Украине. В статье рассмотрен уровень заработной платы в Украине. Особое внимание направлено на основные проблемы, влияющие на заработную плату. Проанализирована динамика средней заработной платы за последние годы и сформулированы выводы.

Ключевые слова: заработная плата, средняя заработная плата, уровень заработной платы, динамика средней заработной платы, оплата труда.

Mikhailova J. G., Samotoenkova E. V. Dynamics of the average wage in Ukraine. In this article was reviewed level of wages in Ukraine. Special attention was directed to the main problems influencing the wages. The author analyzed dynamics of wages for the last years and made conclusions about it.

Keywords: salary, the average wage level, dynamics of average wages, labor remuneration.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Михайлова, Ю. Г. Аналіз динаміки середньої заробітної плати в Україні [Текст] / Ю. Г. Михайлова, О. В. Самотосенкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2017. – С. 106 – 113.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах економічної кризи, спаду виробництва та зниження продуктивності праці, проблема оплати праці є однією з найважливіших проблем української економіки, адже саме рівень праці визначає стандарти соціального захис-

ту, сукупний платоспроможний попит і темпи економічних трансформацій. Розмір заробітної плати визначає рівень матеріального добробуту працівників.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Підкреслюючи актуальність досліджень, проблемам оплати праці та мотивації трудової діяльності присвячено роботи провідних українських вчених та фахівців: В. Л. Андрущенко, З. П. Бараник, Д. П. Богині, І. Ф. Гнибіденка, А. М. Коло-та, Е. М. Лібанової, Л. С. Лісогор, Г. В. Чабан та інших. Але потребують подальших досліджень питання статистичного оцінювання рівня заробітної плати в різних аспектах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день, потребує більш детального вивчення падіння реальної заробітної плати з визначенням факторів та причин, що впливають на дану ситуацію в нашій країні.

Метою даної статті є статистичний аналіз заробітної плати, оцінювання її середнього рівня, визначення особливостей диференціації працівників за рівнем оплати праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття та сутність заробітної плати розглядали на протязі не одного століття багато вчених та професорів, оскільки праця людини має винагороджуватися, тому розглядалася її оплата спочатку в матеріально-цінних речах, а потім у грошовому вираженні. На сьогодні заробітна плата згідно з Законом України «Про оплату праці» – це винагорода найманих працівників, обчислена як правило у грошовому виразі, яку власник чи уповноважений ним орган оплачує за виконану роботу. Інакше кажучи, заробітна плата – це ціна, що виплачується за використання праці.

Середня заробітна плата – макроекономічний показник, який вираховується як середнє арифметичне значення заробітних плат певної групи працівників (наприклад, по підприємству, по галузі, по регіону). Розраховується, виходячи з фонду оплати праці працівників (включаючи оплату праці сумісників), премій, надбавок, винагород за підсумками роботи за рік і одноразових заохочень [1]. Тобто, середня заробітна плата по підприємству, установі – це економічний показник, який характеризує розмір нарахованої заробітної плати, що припадає на одного працівника підприємства, організації; визначається поділом загальної суми нарахованої заробітної плати на середню чисельність працівників.

Заробітна плата являє собою один з головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни, колективу, людини. Незалежно від формулювання сутності заробітної плати, всі науковці вважають, що вона повинна відбивати існуючі в державі соціальні, економічні та виробничі відносини. В сучасних умовах становлення ринку в Україні заробітна плата не спроможна виконувати відповідні функції. Її рівень забезпечує не більше 21% відтворення робочої сили, що не відшкодовує навіть прямих витрат праці і не викликає зацікавленість в переорієнтації

робочої сили на пріоритетні сфери діяльності.

Розглянемо динаміку середньої заробітної плати в Україні за останні 10 років (табл.1).

Таблиця 1
Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 2006-2016 роки

Рік	Рівень середньої заробітної плати, грн.
2006	1041
2007	1351
2008	1806
2009	1906
2010	2239
2011	2633
2012	3026
2013	3265
2014	3480
2015	4195
2016	4691

За даними таблиці 1, у 2016 році порівняно з 2006 роком розмір середньої заробітної плати в Україні збільшився на 3650 грн., тобто в 4,5 разів, або на 350,6%. Але це не означає, що рівень життя також підвищився, оскільки разом із зростанням заробітної плати зростали і ціни на товари та послуги, інфляція та курс валюти. Тому ці дані не є позитивними для нашої країни.

Проведений статистичний аналіз заробітної плати в Україні за 2016 рік показав, що середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у грудні 2016 року становила 6475 грн., що в 4,5 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (1450 грн.), а за останні 12 місяців розмір заробітної плати збільшився на 2113 грн., тобто в 1,5 рази, або на 48,4%. Також, розглянувши рівень середньої заробітної плати за регіонами (табл. 2), можна відзначити, що:

1) найвища середня заробітна плата за 2016 рік була у столиці (м. Києві) і склала 11094 грн.;

2) найнижча середня заробітна плата за 2016 рік спостерігалась у Тернопільській області і склала 4781 грн.;

3) в Одеській області середня заробітна плата за 2016 рік склала 6535 грн., а це на 4559 грн. нижче від найвищої заробітної плати у м. Києві та на 1754 грн. вище від найнижчої заробітної плати у Тернопільській області. У грудні 2016 року, порівняно з січнем, рівень середньої заробітної плати в Одеській області зріс на 2270 грн. або на 53,2%.

Середня заробітна плата за регіонами України за місяць у 2016 році

Назва областей	Місяць											
	Січ.	Лют.	Бер.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Вер.	Жовт.	Лист.	Груд.
Україна	4362	4585	4920	4895	4984	5337	5374	5202	5358	5350	5406	6475
Вінницька	3412	3619	3792	3837	4019	4383	4602	4233	4523	4379	4405	5153
Волинська	3357	3415	3660	3762	3891	4402	4366	4110	4188	4150	4174	5151
Дніпропетровська	4445	4568	4765	4870	4990	5161	5329	5118	5272	5271	5312	5913
Донецька ³	5142	5265	6088	6121	5976	5999	6002	5897	6017	6733	6106	7111
Житомирська	3297	3383	3675	3630	3946	4416	4265	4134	4216	4130	4153	4997
Закарпатська	3419	3592	3864	3906	4151	4650	4545	4346	4646	4465	4592	5597
Запорізька	4341	4554	4930	4746	4919	5211	5308	5181	5224	5335	5302	6125
Івано-Франківська	3567	3634	3822	3918	4122	4595	4470	4285	4526	4329	4325	4993
Київська	4453	4620	4975	4966	4962	5477	5578	5222	5350	5562	5470	6406
Кіровоградська	3286	3376	3614	3694	3858	4157	4248	4027	4272	4099	4191	4927
Луганська ³	3642	3841	4259	4267	4542	4647	4700	4536	5043	4917	4996	6009
Львівська	3806	4001	4247	4284	4437	4915	4790	4644	4810	4591	4743	5623
Миколаївська	4120	4167	4609	4423	4793	5140	5070	4886	5100	4994	4960	6448
Одеська	4265	4249	4473	4428	4592	5104	4966	4761	4813	4791	4928	6535
Полтавська	3850	3991	4337	4300	4378	4587	4786	4674	5074	4860	5000	5673
Рівненська	3583	3741	4266	3953	4133	4520	4575	4435	4492	4488	4518	5703
Сумська	3455	3578	3755	3905	4026	4262	4291	4227	4467	4199	4350	5129
Тернопільська	3008	3211	3394	3442	3630	4008	4047	3727	3803	3764	3955	4781
Харківська	3797	4008	4239	4210	4299	4603	4645	4534	4742	4635	4721	5499
Херсонська	3249	3516	3804	3677	3859	4186	4264	4063	4169	4062	4199	5259
Хмельницька	3394	3458	3856	3733	3875	4305	4205	4078	4128	4156	4219	5315
Черкаська	3484	3606	3867	3911	3964	4411	4604	4149	4299	4337	4442	5089
Чернівецька	3139	3249	3462	3571	3677	4141	4028	3910	3907	3813	4197	5058
Чернігівська	3365	3484	3883	3762	3860	4261	4178	4089	4184	4079	4151	4804
м. Київ	7126	7886	8364	8228	8080	8550	8649	8586	8705	8751	9008	11094

А реальна середня заробітна плата у вересні 2016 року порівняно з вереснем 2015 року збільшилась на 36,6% (рис.1).

Незважаючи на підвищення заробітної плати в 2016 році, порівняно з 2015 роком, оплата праці в нашій країні не дозволяє працівникам нормально відтворювати себе на ті кошти, які їй платить держава або роботодавець. Тобто найгострішою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці.

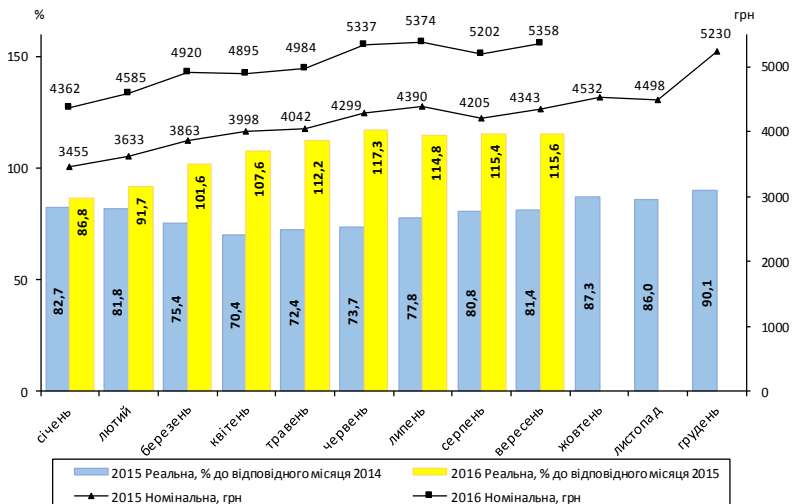

Рис. 1. Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 2015-2016 рр. [3]

Зарубіжний досвід свідчить, що в кризових умовах економіки необхідно використовувати якісну, тобто високооплачувану робочу силу, яка може створювати конкурентоспроможну продукцію. Однак українські роботодавці діють за старими принципами, використовуючи метод скорочення штатів та зниження рівня оплати праці своїх працівників [7, с.48].

Якщо порівнювати рівні мінімальної заробітної плати серед країн Євросоюзу, то можна відзначити, що на сьогодні найвищий рівень мінімальної заробітної плати – 1923 євро за місяць встановлено в Люксембурзі. Ще шість країн ЄС мають середньомісячну мінімальну зарплату в межах 1,5 тис. євро (Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Франція). Україна за рівнем мінімальної заробітної плати в декілька разів відстає від найбідніших країн ЄС. Так, у грудні 2015 року в еквіваленті євро вона становила 57 євро за місяць, а вже в січні 2016 року, за рахунок девальвації гривні, скоротилася до 52 євро [6]. І, навіть, не зважаючи на підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року до 107 євро, її рівень залишається найнижчим у Європі.

Причин, чому в нашій країні такий низький рівень мінімальної заробітної плати, багато. Найбільше впливають економічні і соціальні чинники. Роботодавці вважають, що це пов'язано з низькою продуктивністю праці в Україні, але фактично, вони в останні роки дедалі більше знижують частку заробітної плати у собівартості української продукції, яка в Україні становить у середньому 8-11%, а в Європі – 40-50% [2].

Одним з чинників незначної частки заробітної плати в собівартості

продукції є низький рівень доданої вартості, створюваної на українських підприємствах. Ця проблема є найбільш характерною для експортної продукції металургійної та хімічної галузей. Якби Україна експортувала не сировину та напівфабрикати, а товари з більш глибокою переробкою, тим вищою була б і частка заробітної плати в собівартості [7, с.44-45].

Низькі й нестабільні заробітки сприяють розширенню неформальної зайнятості, яка несприятливо впливає на перспективи економічного розвитку. За деякими оцінками, число зайнятих у неформальному секторі має тенденцію до постійного збільшення і становить близько 20-25% від загального числа зайнятих (у деяких регіонах до 50%). Негативним чинником, який впливає на розвиток трудового потенціалу, є також відтік висококваліфікованих фахівців за кордон, що викликано низьким рівнем заробітної плати та відсутністю попиту на їх працю [4, с.46-47].

Окрім окреслених проблем, концептуальною проблемою України є також обмеження сфери державного втручання у систему регулювання механізму оплати праці. Головними причинами загострення проблеми державного регулювання оплати праці є:

1) відсутність дієвого контролю з боку держави за політикою оплати праці;

2) недосконалість науково-методичного забезпечення процесу регулювання оплати праці;

3) невиконання чинного законодавства.

Також, актуальною проблемою є збереження значних обсягів заборгованості з заробітної плати, які істотно зменшили дієвість системи забезпечення соціальних гарантій зайнятості [5, с.49]. Упродовж вересня 2016 року загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилася на 4,0%, або на 76,2 млн. грн., і на 1 жовтня становила 1978,5 млн. грн. На початок жовтня основна частка загальної суми боргу припадала на промисловість (73,1%), транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність (9,5%). При цьому більше половини боргу утворено в Луганській (25,1%), Донецькій (18,5%) та Харківській (10,1%) областях. Заборгованість працівникам економічно активних підприємств збільшилася у вересні на 5,7%, або на 70,7 млн. грн., і на 1 жовтня становила 1307,8 млн. грн. (рис.2).

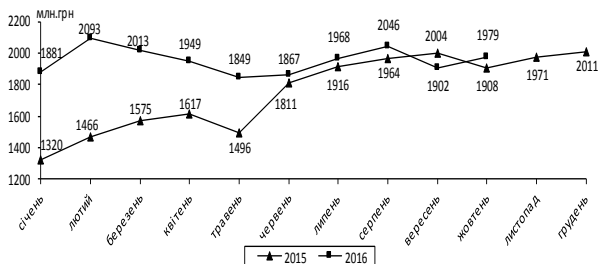

Рис. 2. Динаміка заборгованості з виплати заробітної плати [3]

Таблиця 3
Середньомісячна заробітна плата по регіонах України в 2017 році

Назва областей	Місяць		Назва областей	Місяць	
	Січень	Лютий		Січень	Лютий
Україна	6008	6209	Миколаївська	5743	5874
Вінницька	5097	5225	Одеська	5666	5698
Волинська	5028	5119	Полтавська	5466	5829
Дніпропетровська	5905	6084	Рівненська	5214	5276
Донецька	6503	6788	Сумська	5097	5105
Житомирська	4871	4986	Тернопільська	4641	4790
Закарпатська	5191	5420	Харківська	5263	5504
Запорізька	5831	5954	Херсонська	4867	5105
Івано-Франківська	5218	5292	Хмельницька	5027	5052
Київська	6160	6366	Черкаська	5055	5116
Кіровоградська	4919	5002	Чернівецька	4717	4792
Луганська	5385	5424	Чернігівська	4758	4855
Львівська	5372	5469	Київ	9292	9832

Висновки і пропозиції. Як бачимо, на сьогодні в Україні існує значна кількість невирішених проблем і протиріч у сфері оплати праці. Час «диктує» необхідність створення такої системи оплати праці, яка б формувала могутні стимули розвитку праці та виробництва. На наш погляд, оптимальними шляхами вирішення проблем оплати праці є такі:

- глибоке вивчення західного досвіду;
- підвищення частки заробітної плати в собівартості продукції (ефективне використання матеріалів, виявлення резервів зниження загальної суми витрат);
- удосконалення тарифної системи та нормування праці;
- активна участь держави у регулюванні оплати праці (підвищення податкового тиску на високооплачувані прошарки населення та застосування диференційованої шкали оподаткування для населення з низькими рівнями заробітних плат);
- посилення мотивації працівників підприємств до праці та зміна орієнтації підприємців і менеджерів у сфері стимулювання праці з кількісних на якісні показники діяльності;
- зменшення значних обсягів заборгованості з заробітної плати (своєчасна оплата праці з урахуванням трудового договору та соціального захисту).

Удосконалювання систем оплати праці, пошук нових рішень, глибоке вивчення західного досвіду може допомогти вирішити в Україні цілу низку проблем, пов'язаних із заробітною платою, можуть якісно поліпшити її стан та створити підґрунтя для підвищення зацікавленості працівників до високопродуктивної праці вже в найближчому майбутньому. До того ж,

лише справедливий розподіл доходів у реальному секторі економіки допоможе подолати бідність в Україні. В економічній ситуації, що склалася на сьогодні в Україні, необхідно переглянути політику регулювання системи оплати праці й особливої уваги приділити посиленню контролюючих функцій держави за процесом формування та розподілу витрат від національного до локального рівнів економіки, що передбачає розробку методології та основ обґрунтованого збільшення витрат на оплату праці в Україні. Все це в комплексі може стати стимулом до економічного підйому нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про оплату праці». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Зарплата в Україні – найменша у Європі. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://clipnews.info/newstopic.htm?id=86019>
3. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Бараник З. П., Карабанова О. В. Чинники впливу на стан та розвиток трудового потенціалу України: статистичний аспект // Статистика України. – 2016. - № 1. – С. 42-49.
5. Лісогор Л. С. Якість трудового життя: чинники впливу та напрями покращення // Демографія та соц. економіка. – 2012. - № 2. – С. 43-52.
6. Мінімальна зарплата в Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dt.ua/ECONOMICS/>
7. Шляга О. В., Пархоменко Л. О. Аналіз проблем заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення// Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 6. – С. 44-52.
8. Самотоєнкова, О. В. Економічна статистика: навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. - Одеса: ОДЕУ, 2010. – 182 с.
9. Ольвінська Ю. О. Роль розвитку малого бізнесу у реструктуризації регіонального ринку праці / Ю. О. Ольвінська // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление трудовыми ресурсами: государство, регион, предприятие. – Донецк: ИЕП, 2006. – Т.2. – С. 345-350.
10. Підгорний, А. З. Статистика ринків: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. В. Самотоєнкова. - Одеса: Атлант, 2014. – 408 с.
11. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону : монографія // А. З. Підгорний, О. В. Самотоєнкова, О. Г. Милашко та ін. – Одеса : ФОРМ Гуляєва В. М., 2016. – 218 с.